

УДК 378.14:658.012.2:379.85

DOI [HTTPS://DOI.ORG/10.33989/2075-146X.2025.36.339126](https://doi.org/10.33989/2075-146X.2025.36.339126)

ВОЛОДИМИР ВАРЕНИЦЬКИЙ

ORCID: 0009-0003-6486-7789

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ТА НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНО- РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю оновлення підходів до підготовки кадрів для туристично-рекреаційної галузі в умовах посилення глобальної конкуренції, розвитку цифрової економіки, швидкої трансформації ринку праці та соціально-економічних викликів, що потребують підвищеного рівня підприємницького мислення, ініціативності, креативності та гнучкості.

Автором здійснено цілісний теоретико-методологічний аналіз проблеми формування підприємницької культури майбутніх фахівців туристично-рекреаційної сфери як одного з провідних напрямів модернізації сучасної професійної освіти в Україні. Зазначено, що підприємницька культура в сучасному науковому дискурсі розглядається як інтегративна характеристика особистості, що охоплює когнітивні, мотиваційні, ціннісні та поведінкові компоненти, які забезпечують її готовність до інноваційної, проєктної, самостійної професійної діяльності в умовах ризику та невизначеності. Висвітлено сутнісні ознаки підприємницької культури у контексті туристично-рекреаційної сфери, де вона виступає як передумова успішної реалізації фахівцем своїх функцій у сфері створення туристичного продукту, сервісного обслуговування, маркетингової взаємодії, розвитку локальних ініціатив і брендування територій.

У межах дослідження розглянуто п'ять провідних підходів до формування підприємницької культури у здобувачів вищої освіти – компетентнісний, діяльнісний, особистісний, інтеграційний і технологічний. Визначено потенціал кожного з них у формуванні відповідних компетентностей, мотиваційних установок і практичних навичок. Наголошено на важливості створення освітнього середовища, що підтримує ініціативність, розвиток лідерського потенціалу та креативності студентів, сприяє налагодженню партнерства із суб'єктами туристичного бізнесу та використанню цифрових інструментів для моделювання підприємницької діяльності. Обґрунтовано перспективи імплементації запропонованих стратегій у практику діяльності закладів вищої освіти, зокрема через оновлення освітніх програм, удосконалення методичного забезпечення, професійний розвиток викладачів, які здатні стати агентами змін.

***Ключові слова:** підприємницька культура, фахівці туристично-рекреаційної сфери, професійна підготовка, інноваційні стратегії, компетентнісний підхід, проєктне навчання, освітнє середовище, підприємницька компетентність, міждисциплінарність, педагогічні технології*

Постановка проблеми; її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. У сучасних соціально-економічних умовах підвищеної конкуренції, динамічних трансформацій ринку праці та зростаючої ролі сфери послуг особливого значення набуває формування підприємницької культури як провідного складника професійної компетентності майбутніх фахівців туристично-рекреаційної сфери. Туризм і рекреація виступають не лише як галузі, орієнтовані на економічний розвиток територій, але й як простори для реалізації інноваційних, креативних і підприємницьких ініціатив, що потребує глибокої підготовки фахівців з відповідними якостями та характеристиками.

Попри наявність наукових напрацювань у галузі підприємницької освіти, досі недостатньо окреслено методологічні підходи до розвитку підприємницької культури саме в контексті підготовки фахівців у галузі туризму та рекреації. Більшість освітніх програм зосереджена переважно на фахових, технологічних або менеджерських аспектах, тоді як формування підприємницького мислення, інноваційності, проєктної активності та здатності до самореалізації в бізнес-середовищі потребує спеціально організованого педагогічного супроводу.

Вважаємо, що проблема полягає в необхідності теоретичного обґрунтування та практичного впровадження ефективних інноваційних стратегій і педагогічних умов, що сприятимуть цілісному розвитку підприємницької культури у здобувачів спеціальностей туристично-рекреаційного напрямку. З огляду на це, постає низка стратегічних наукових та практичних завдань, пов'язаних із розробленням інноваційних моделей професійної підготовки, методичних засобів розвитку підприємницьких якостей, інтеграцією міждисциплінарних підходів, а також системним аналізом результативності сформованої підприємницької культури у процесі підготовки майбутніх фахівців туристично-рекреаційної сфери.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку підприємницької культури майбутніх фахівців туристично-рекреаційної сфери вже знаходила певне висвітлення у вітчизняному науковому дискурсі. Насамперед, акцент у дослідженнях робиться на уточненні сутності поняття «підприємницька культура», характеристиках її структури, а також умовах формування у процесі професійної підготовки.

У контексті теоретичного обґрунтування категоріального апарату особливу увагу привертають праці І. Зінькової, в яких авторка подає структурно-функціональний аналіз поняття «підприємницька культура фахівців сфери послуг і туризму» та проводить змістовний огляд концептуальних підходів до його тлумачення; авторка наголошує на важливості розуміння підприємницької культури як інтегративної професійної якості, що охоплює не лише економічні знання, а й креативність, інноваційність, самостійність та ініціативність (Зінькова, 2019).

Вагомий внесок у розвиток методологічних засад підготовки фахівців з туризму зроблено в роботі Л. Польової, яка аналізує особливості практичної підготовки студентів спеціальності «туризм» і обґрунтовує доцільність впровадження наукових підходів у професійне становлення майбутніх фахівців (Польова, 2012); у цьому ж контексті С. Шепетюк висвітлює потенціал рекреаційно-туристичних ресурсів як основи для формування практичних навичок і підприємницької ініціативи у здобувачів освіти (Шепетюк, 2018). Практико-орієнтований підхід до формування фахової готовності у сфері туризму представлено у роботі І. Войтовича, В. Войтовича та Н. Мацкевич, де рекреаційний туризм розглядається як ефективний засіб реалізації освітніх цілей професійної підготовки (Войтович, Войтович, Мацкевич, 2018). Актуальне значення мають дослідження, в яких висвітлюється вплив макропроцесів – зокрема, децентралізації та реформування місцевого самоврядування – на внутрішній туристично-рекреаційний бізнес. У цьому аспекті слід згадати працю В. Голика, де наголошується на нових викликах і можливостях для підприємництва у сфері туризму в умовах оновленої територіальної організації (Голик, 2024); змістовну аналітичну основу для розгляду зв'язку між культурою, підприємництвом і туризмом становить стаття Г. Скліяра та співавторів, у якій запропоновано трансдисциплінарний підхід до розуміння взаємодії цих феноменів у межах фахової підготовки (Скліяр, Логвин, Логвин, Черкаська, Наріжняк, 2024). Загалом аналіз наукових праць засвідчує, що хоча існує певна база досліджень щодо окремих аспектів підприємницької підготовки у сфері туризму, все ще недостатньо комплексно представлено системні стратегії формування підприємницької культури на міждисциплінарному та інтеграційному рівнях, що й зумовлює доцільність подальшого наукового пошуку в цьому напрямі.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та аналіз сучасних наукових підходів і інноваційних стратегій, спрямованих на розвиток підприємницької культури у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців туристично-рекреаційної сфери.

Викладення основного матеріалу дослідження. У процесі аналізу літературних джерел нами встановлено, що поняття «підприємницька культура» має міждисциплінарний характер і розглядається як сукупність ціннісних орієнтирів, знань, мотиваційних установок, поведінкових моделей та стратегій, які забезпечують здатність особистості до ініціативної, інноваційної та ризикорієнтованої діяльності в умовах конкуренції. Підприємницька культура також ототожнюється з внутрішньою готовністю до інноваційного мислення, проектної діяльності та самореалізації, що узгоджується із засадами компетентнісної парадигми сучасної освіти (Зінькова, 2019; Скліяр, Логвин, Логвин, Черкаська, Наріжняк, 2024).

В результаті аналізу комплексу наукових джерел нами визначено, що туристично-рекреаційна сфера вирізняється високою динамічністю та підприємницькою природою, оскільки передбачає орієнтацію на запити клієнтів, створення унікальних туристичних продуктів, а також активне використання сервісних, маркетингових та брендових технологій; у цьому контексті підприємницька культура постає як важливий чинник професійної мобільності, інноваційності та креативності майбутніх фахівців (Шепетюк, 2018; Войтович, Войтович, Мацкевич, 2018).

У процесі наукового пошуку нами встановлено, що підприємницька культура у сфері туризму і рекреації має складну структуру, що поєднує елементи управлінського, сервісного, креативного й комунікативного мислення; особливою її рисою є тісний зв'язок з емоційною інтелігентністю, міжкультурною комунікацією та здатністю передбачати тенденції ринку дозвілля. Як встановлено в ході дослідження, формування підприємницької культури у здобувачів вищої освіти є стратегічно важливою умовою їхньої конкурентоспроможності на ринку праці; у сфері туризму це проявляється в здатності поєднувати творчий підхід з економічною доцільністю, самостійно розробляти туристичні продукти, виявляти ініціативу та брати відповідальність за інноваційні рішення (Зінькова, 2019).

Визначено, що процес формування підприємницької культури доцільно розглядати через призму провідних наукових підходів – компетентнісного, діяльнісного, особистісного, інтеграційного та технологічного. Компетентнісний підхід в основі сучасної вищої освіти передбачає формування інтегрованих знань, умінь і цінностей; у контексті підприємницької культури це означає розвиток

ініціативності, креативності, проєктного мислення, фінансової та правової грамотності як оцінюваних компонентів професійної підготовки; діяльнісний підхід формує підприємницьку культуру через активну участь студентів у проєктній і практичній діяльності; його реалізація передбачає бізнес-плани, стартапи, тренінги, навчальні фірми, що сприяють розвитку практичного досвіду, командної роботи, комунікації та відповідальності; особистісний підхід спрямований на розвиток підприємницької культури як складової професійного становлення; він акцентує на індивідуальних особливостях студента, мотивації, рефлексії та креативності, забезпечуючи умови для самореалізації, ініціативності та внутрішньої замученості; інтеграційний підхід об'єднує знання з різних галузей у цілісну систему підготовки; він сприяє міждисциплінарності, поєднанню теорії й практики, розвитку гнучкого мислення та здатності бачити міжгалузеві зв'язки в контексті підприємницької діяльності; технологічний підхід зосереджується на застосуванні ефективних освітніх технологій, таких як проєктне та проблемне навчання, кейси, симуляції й цифрові платформи; він забезпечує поетапне формування підприємницької культури та розвиток прикладних навичок у здобувачів. Комплексне застосування зазначених підходів дозволяє забезпечити цілісність та системність у формуванні підприємницької культури майбутніх фахівців туристично-рекреаційної галузі. Як показав аналіз літературних джерел, кожен з підходів забезпечує формування певних аспектів підприємницької культури, а їхнє комплексне поєднання створює умови для системної й цілісної професійної підготовки майбутніх фахівців туристично-рекреаційної галузі.

У процесі аналізу сучасних освітніх практик нами виявлено, що українські ЗВО поступово інтегрують підприємницьку складову в освітні програми, однак така інтеграція має фрагментарний характер. Позитивним прикладом є впровадження стартап-клубів, навчальних фірм, елементів проєктно-орієнтованого навчання, хоча, як нами встановлено, бракує системного методологічного супроводу та педагогічного дизайну інноваційних програм. Водночас у ході дослідження підтверджено, що міждисциплінарний підхід відіграє ключову роль у формуванні підприємницької культури в туристично-рекреаційній сфері. Як нами з'ясовано, інтеграція знань з економіки, маркетингу, менеджменту, права, культурології та соціології дозволяє формувати навчальні модулі, здатні моделювати реальні професійні ситуації та стимулювати критичне мислення, гнучкість і здатність бачити нові можливості (Зінькова, 2019; Скляр, Логвин, Логвин, Черкаська, Наріжняк, 2024)..

Нами також встановлено, що впровадження інноваційних стратегій, зокрема проєктного навчання, симуляцій, кейс-методів та цифрових платформ, є дієвим інструментом розвитку підприємницького потенціалу здобувачів освіти. Такі стратегії сприяють формуванню відповідного досвіду, креативного мислення, навичок самостійного планування, командної роботи та відповідального прийняття рішень.

Важливим висновком проведеного теоретичного дослідження є виявлення необхідності створення інклюзивного освітнього середовища, орієнтованого на підтримку ініціативності, самореалізації й менторської підтримки студентських проєктів. Важливим чинником успішної підготовки фахівців є стає партнерство між освітніми закладами та представниками туристичного бізнесу, що забезпечує адаптацію навчального контенту до реальних потреб ринку.

Таким чином, результати теоретичного дослідження дозволяють зробити висновок про доцільність інтеграції педагогічних, організаційних та технологічних стратегій у цілісну модель розвитку підприємницької культури майбутніх фахівців туристично-рекреаційної сфери, що відповідає сучасним викликам та потребам професійної практики.

Висновок. У результаті проведеного теоретичного аналізу встановлено, що формування підприємницької культури майбутніх фахівців туристично-рекреаційної сфери є пріоритетним напрямом модернізації професійної підготовки в умовах динамічного розвитку туристичного ринку, діджиталізації економіки та посилення вимог до професійної гнучкості кадрів. Підприємницька культура розглядається як інтегративна якість особистості, що включає знання, цінності, поведінкові стратегії та мотиваційні орієнтири, необхідні для ініціативної, креативної, відповідальної та інноваційної діяльності. Визначено, що ефективне формування підприємницької культури передбачає поєднання компетентнісного, діяльнісного, особистісного, інтеграційного та технологічного підходів. Кожен із них дозволяє акцентувати увагу на окремих компонентах педагогічного впливу – від розвитку фахових і надпрофесійних компетентностей до створення сприятливого освітнього середовища, зорієнтованого на самореалізацію студента.

Проаналізовано інноваційні стратегії розвитку підприємницької культури в освітньому процесі, наголошено на необхідності створення освітнього середовища, що стимулює ініціативність, креативність, лідерство, готовність до взаємодії з бізнес-середовищем; обґрунтовано перспективи впровадження інноваційних стратегій у практику ЗВО, що передбачають системне оновлення освітніх програм, підвищення професійної готовності викладачів до реалізації підприємницьких підходів, а також використання комплексних методів оцінювання ефективності формування підприємницької культури у здобувачів вищої освіти.

Перспективи подальших досліджень Подальші наукові розвідки доцільно спрямувати на розроблення і педагогічну апробацію авторських моделей розвитку підприємницької культури у студентів спеціальностей «Туризм і рекреація», визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості підприємницької культури, а також на емпіричне вивчення ефективності окремих інноваційних освітніх технологій у формуванні підприємницьких компетентностей. .

Список використаних джерел

- Войтович, І., Войтович, В., & Мацкевич, Н. (2018). Рекреаційний туризм у процесі підготовки майбутніх фахівців. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. № 3(43). 3–11.
- Голик, В. Г. (2024). Вплив реформи місцевого самоврядування та децентралізації влади в Україні на організацію внутрішнього туристично-рекреаційного бізнесу. *Збірник наукових праць Хмельницького університету управління та права «Туристично-рекреаційна сфера: виклики сучасності»*. 4-5.
- Зінькова І. (2019). Підприємницька культура майбутніх фахівців сфери послуг і туризму: теоретичний аналіз проблеми. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання*. Вип. 30. 68-74.
- Зінькова, І. (2019). Структурно-функціональний аналіз поняття «підприємницька культура фахівців сфери послуг і туризму». *Освітній простір України*, 16(16), 85–92.
- Польова Л. В. (2012). Особливості практичної підготовки фахівців з туризму. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка*. №4 (239). Ч.ІІ. 169-175.
- Скляр, Г. П., Логвин, М. М., Логвин, Д. М., Черкаська, А. В., Наріжняк, К. С. (2024). Культура та підприємництво у туризмознавстві: Трансдисциплінарний підхід. *Економіка та менеджмент: актуальні проблеми розвитку*, (3), 5–17.
- Шепетюк, С. М. (2018). Рекреаційно-туристські ресурси як основа туристично-рекреаційних послуг. *Туристична освіта в Україні: Проблеми і перспективи* (98–105).

References

- Voitovych, I., Voitovych, V., & Matskevych, N. (2018). Rekreatsiyni turizm u protsesi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv. *Fizyczne vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi*, 3(43), 3–11 [in Ukrainian].
- Holyk, V. H. (2024). Vplyv reformy mistsevoho samovriadiuvannia ta detsentralizatsii vlady v Ukraini na orhanizatsiiu vnutrishnoho turystychno-rekreatsiynoho biznesu. *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho universytetu upravlinnia ta prava «Turystychno-rekreatsiina sfera: vyklyky suchasnosti»*, 4–5 [in Ukrainian].
- Zinkova, I. (2019). Pidpriemnytska kultura maibutnikh fakhivtsiv sfery posluh i turyzmu: teoretychnyi analiz problemy. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 17. Teoriia i praktyka navchannia ta vykhovannia*, (30), 68–74 [in Ukrainian].
- Zinkova, I. (2019). Strukturno-funktsionalnyi analiz poniattia «pidpriemnytska kultura fakhivtsiv sfery posluh i turyzmu». *Osvitnii prostir Ukrainy*, 16(16), 85–92 [in Ukrainian].
- Poliova, L. V. (2012). Osoblyvosti praktychnoi pidhotovky fakhivtsiv z turyzmu. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu im. T. Shevchenka*, 4(239), Ch. II, 169–175 [in Ukrainian].
- Skliar, H. P., Lohvyn, M. M., Lohvyn, D. M., Cherkaska, A. V., & Narizhniak, K. S. (2024). Kultura ta pidpriemnytstvo u turyzmnavstvi: Transdystyplinarnyi pidkhid. *Ekonomika ta menedzhment: aktualni problemy rozvytku*, (3), 5–17 [in Ukrainian].
- Shepetiuk, S. M. (2018). Rekreatsiino-turystski resursy yak osnova turystychno-rekreatsiinykh posluh. In *Turystychna osvita v Ukraini: Problemy i perspektyvy* (pp. 98–105) [in Ukrainian].

VARENYTSKYI V.

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, Ukraine

INNOVATIVE STRATEGIES AND SCIENTIFIC APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURIAL CULTURE AMONG FUTURE PROFESSIONALS IN THE TOURISM AND RECREATION SECTOR

The article presents a comprehensive theoretical and methodological analysis of the development of entrepreneurial culture in future professionals in the tourism and recreation sector, viewed as one of the key directions in the modernization of professional education in Ukraine. The relevance of the study is driven by the need to revise approaches to training personnel for the tourism and recreation industry in the context of growing global competition, the expansion of the digital economy, rapid labor market transformation, and escalating socio-economic challenges. These trends demand a heightened level of entrepreneurial thinking, initiative, creativity, and adaptability.

Entrepreneurial culture in contemporary academic discourse is regarded as an integrative characteristic of the individual, encompassing cognitive, motivational, value-based, and behavioral components that ensure readiness for

innovative, project-oriented, and autonomous professional activity under conditions of risk and uncertainty. The article highlights the essential features of entrepreneurial culture within the tourism and recreation context, where it serves as a prerequisite for the effective execution of professional functions related to the development of tourism products, service provision, marketing interaction, local initiative promotion, and territorial branding.

The study examines five key approaches to cultivating entrepreneurial culture among higher education students: competence-based, activity-based, personality-oriented, integrative, and technological. The potential of each is outlined in terms of developing relevant competencies, motivational orientations, and practical skills. Emphasis is placed on the importance of creating an educational environment that encourages student initiative, fosters leadership potential and creativity, and facilitates partnerships with stakeholders in the tourism industry, as well as the integration of digital tools for simulating entrepreneurial activities.

Finally, the article substantiates the prospects for implementing the proposed strategies into the practices of higher education institutions, particularly through curriculum revision, the enhancement of methodological support, and the professional development of academic staff capable of acting as agents of change.

Key words: *entrepreneurial culture, tourism and recreation professionals, professional training, innovative strategies, competence-based approach, project-based learning, educational environment, entrepreneurial competence, interdisciplinarity, pedagogical technologies*

Стаття надійшла до редакції 14.05.2025 р.

УДК 378.046-021.64:004(510)

DOI [HTTPS://DOI.ORG/10.33989/2075-146X.2025.36.339367](https://doi.org/10.33989/2075-146X.2025.36.339367)

MARYNA HRYNYOVA

ORCID: 0000-0003-3912-9023

IRYNA BUNETSKA

ORCID: 0000-0001-5486-1496

NATALIIA KONONETS

ORCID: 0000-0002-4384-1198

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

PROFESSIONAL TRAINING OF BACHELORS OF ELECTRONIC INFORMATION AND TECHNOLOGIES: PECULIARITIES OF THE CHINESE EDUCATIONAL SYSTEM

The article is devoted to the analysis of the peculiarities of professional training of bachelors of electronic information and technologies in China, taking into account the specifics of the national educational system. The current trends in the development of higher technical education in the PRC, which is based on the integration of digital technologies, an interdisciplinary approach and cooperation between universities and industrial enterprises, are studied. The key structural components of the educational process are identified, in particular, the problem-based learning, the practical orientation of educational programs, the use of artificial intelligence and automatized systems in the training of specialists. Particular attention is paid to state control of the educational process quality, standardization of curricula and the system of students' knowledge assessment. The importance of international cooperation of Chinese universities in the context of competitive specialists training, which are capable to work in high-tech industries, is highlighted. The study emphasizes the importance of the material and technical support of universities, which includes modern laboratory complexes, digital training platforms and close interaction with IT companies. It is emphasized that a significant part of the educational process is aimed at developing students' practical skills, in particular through internships, participation in scientific projects and cooperation with enterprises, which forms the necessary competencies for future professional activity. The peculiarities of the educational process organization are also considered, including methods of knowledge assessment, duration of study and requirements for higher education applicants.

It is concluded that the Chinese model of professional training of bachelors of electronic information and technologies provides a high level of professional competence of graduates, which allows them to integrate into the modern digital economy effectively. Due to the implementation of the latest educational technologies, scientific and research work strengthening and active development of international